

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

FEBERWARE/MATŠHE 2012

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 70

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 13.

KAROLO YA A: PADI**POTŠIŠO YA 1: KGATI YA MODITI – OK Matsepe**

Tikologo e ka arolwa ka dikarolo tše pedi e lego nako le lefelo.

Ka nako go šupša nako yeo ditiragalo di diregago go yona. E ka ba mesong, mantšiboa, ngwagola, bj.bj.

Nako e ka ba ya leago. Se se laetša nako ya sebjalebja goba ya sekgale. Se se bonagala ka ditiragalo.

Bohlokwa bja nako ke go ela mabaka, go laetša gore ditiragalo di ka tšea nako ye kaakang go direga.

Ka lefelo la puku go šupša mo ditiragalo di diregago gona, go swana le kgorong, motseng, tseleng bj.bj. Go na le lefelo la leago, leo le šupago sebjalebja goba sekgale.

Mohola wa lefelo ka pukung ke go lemoga mafelo a tlhago ao ditiragalo di diregago gona. A mangwe mafelo ke a go akanywa.

Tirišo ya tikologo ka pukung ye:

Tikologo ya padi ye ke ya sekgale, ya setšo.

Balekwa ba ka tšweletša dintlha tše di latelago:

Ditlwaelo tša setšo

- Go bolelwa ka go boolwa le go lahla tša seswiswi ka morago ga lehu la Kgoši Ntweleng.
- Go ntšhwa dikoma - Kgoši Khomodi o rometše lentšu ga Kgoši Ntshwarele gore o ntšha koma.
- Ditaba di rerwa kgorong - Morwa wa Kgoši Ntweleng o ile lekgotleng go ba begela gore o ya go nyala Mmagosetšhaba ga Kgoši Dianthona.
- Magoši a a nyalelana - Go a tsebega gore Kgoši Ntweleng o nyala Mmagosetšhaba ga Kgoši Dianthona.
- Mosadi o sa tšeelwa fase - Ba bangwe ba maloko a setšhaba ga se ba ka ba thabela go bewa setulong ga Mmatshapo, mohlala: Sefatamollo

Ditumelo tša setšo

- Kgoši ge e bewa setulong go ntšhwa koma - Ge Mmatshapo a bewa setulong go ntšhitšwe ya basetsana.
- Badimo ba a hlompšha - Bona ba bonwa bjalo ka molomo wa batho go Modimo. Go na le tumelo ya gore ge dilo tša motho di sa sepele gabotse, ke sešupo sa go befelwa ga badimo. Mohlala: Go ba lehwepe/leswafe/lešobe ga Nkgotlelele ke sešupo sa gore badimo ba sola gore Mmagosetšhaba ga Kgoši Ntweleng o nyalwa ga Kgoši Dianthona.

Lentšu la Kgoši le agelwa lešaka

- Maloko ka moka a setšhaba a latela ditaelo ntle le go botšiša - Re bona mašole a Kgoši Khumodi a obamela taelo ya Kgoši ya go bolaya dingaka morago ga gore di šitwe go bonela pele ka morago ga gore pheko ya koma e timele.
- Dingaka di kgatha tema ye bohlokwa maphelong a batho - Mo batho ba gakanegago gona go bitšwa ngaka. Ngaka Tšhipu o bidityšwe mola ngwana wa Ntllogele a medityšwe ke hlware.

Dintlha tše dingwe tše bohlokwa di ka lebana le:

- Meaparo
- Dinamelwa
- Bohlokwa bja leruo
- Bohlokwa bja temo
- Dijo
- Didirišwa tša sekgale

Tše ke tlhahlo fela. Dintlha tše dingwe tša maleba di tla amogelwa.

Diteng = 25

Polelo = 5

Sebopego (thulaganyo)= 5

[35]

GOBA

POTŠIŠO YA 2: *KGATI YA MODITI – OK Matsepe*

2.1	2.1.1	Ke a dumela.
Go bolelwa ka mošate/kgorong ya Kgoši Ntweleng.	(2½)
	2.1.2	Seboledi se bolela ka ditlamorago tša go bušwa ke mosadi. Ditšhitišego ka moka tša go bušwa ke mosadi tše bjalo ka go reelela maina le tatelelano bogošing di a sekasekwa.	(4)
	2.1.3	Potšišoretoriki - ke potšišo ye e nago le karabo. E gatelela ditaba tše di tsebjago.	(2)
	2.1.4	Go tiišetša gore batho ge ba kopane ga ba palelwe ke go rarolla mathata.	(2)
	2.1.5	Mathomo a bothata/phekgogo.
Mmatshupo o paletšwe ke go belega yoo e tlo bago kgoši. Morago ga lehu la Kgoši Ntweleng, setšhaba se gakanegile ka yoo e tlo bago kgoši. Kgakanego yeo ke yona e hlolago ditiragalo tša go latela.	(3)
	2.1.6	Setlwaedi sa go nyala mmagosetšhaba ga Kgoši Dianthona se ile sa se latelwe.	(1)
	2.1.7	Polelo ya mongwadi ke ya tshwantšhokgopolo ya go lebana le diema.
- O šomiša thekniki ya dikapolelo bjalo ka potšišoretoriki.
- Mongwadi gape o šomiša molaodiši 'mongwadi yo mongwe' go anega ditaba.
- Mongwadi o šomiša polelo ya bogologolo.	(3)
2.2	2.2.1	Ke gore Mmatshupo o hloka thari ye kgolo/ngwana wa mošemane yo a bego a swanetše go latela tatagwe setulong sa bogoši.	(2)
	2.2.2	Thulano e gare ga Kgoši Dianthona le Kgoši Sefatamollo.	(1)

- 2.2.3 Mogopolo wa gagwe o be o jelwe ke tshwele - o be a se sa hlwa a nagana gabotse. (2)
Ba šetše ba tlemilwe tšhimama - Batswadi ba kwane ka lenyalo la bana ba bona. (2)
- 2.2.4 Ke moya wa kgakanego, Sefatamollo le Kgoši Dianthona ba maketše ga ba tsebe seo ba ka se bolelago. (2½)
- 2.2.5 (i) Sefatamollo ke motho wa ditshela, wa go rata ntwā, o bakiša Mmatshapo bogoši etšwe bo se bja mo lebana.
(ii) Ntlogele o na le kgotlelelo.
(iii) Mmatshapo ke motho wa boradia/O kgona go dira boipeakanyetšo gore seo a se nyakago se atlege/Mmatshapo ke motho wa go ba le kgotlelelo. (6)
- 2.2.6 Ee! Go ya ka tatelano ya bogoši bja Kgoši Ntweleng, Nkgotlelele ke yena kgoši yeo e swanetšego go buša, e sego Sefatamollo. Aowa! Nkgotlelele ga se ngwana wa madi a bogoši. (2)
[35]

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 35

KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA**POTŠIŠO YA 3: DI ŠITILE PHAAHLA – SN Tseke**

Papalego e lebane le kgonagalo ya ditiragalo go ka diragatšwa sefaleng.

Dintlha tšeo di ka šitišago papalego ke tše di latelago:

Palo ya baanegwa: Baanegwa ga se ba swanela go ba motlalo. Mongwadi o dirišitše baanegwa ba 28 ka palo. Baanegwa ba tšwelela ka go šielana. Phošo e bonala letl.15 fao Mašutša a bitšago barutwana go tla thapelong. Palo ye ntši ya barutwana e ka se kgone go diragatšwa sefaleng.

Baanegwa ga se ba swanela go fetoša dibopego: Moanegwa ga se a swanela go fetoga. Mohlala, go thoma e le lesea a gola ya ba motho yo mogolo. Ntlha ye ga e tšwelele papading.

Ditiragalo tša tlhago: Magadima le meetsefula (dipula) di ka se kgone go diragatšwa. Mafelo a tlhago: go swana le maweng, nokeng, lewatleng le a mangwe a ka se kgone go diragatšwa. Mongwadi o etše ntlha ye hloko. Go dirišwa mafelo a go etša mathuding a ntlo, kantorong ya hlogo, a ke mafelo ao a ka diragatšwago bonolo.

Maeto a matelele: Maeto a go etša ao a nyakago dinamelwa ga a nyakege gobane go boima go tliša dinamelwa sefaleng. Papading ye, ga go maeto a matelele, leeto le tee leo le lego gona, le a anegwa. Lona ke la ge Tlhakolane a be a romilwe go emela baithuti kopanong yeo e bego e swerwe Tshwane.

Diphoofolo goba diruiwa ga di nyakege: Diphoofolo ga se tša swanela go ba baanegwa ka gobane go ka ba boima go di tliša sefaleng. Papading ye ga go na fao diruiwa goba diphoofolo di tšwelelago.

Polelo ye telele: Moanegwa ga se a swanela go bolela sebaka se setelele ka gobane a ka feleletša a lebetše seo a swanetšego go se bolela. Mohlala, o hwetše polelonoši yeo motho a bolelago letlakala ka moka a le noši. Papading ye ga go fao moanegwa a bolelago sebaka se setelele a le noši. Polelo yeo e dirišitšwego ke poledišano ya mehleng.

Ditiragalo tša kgapha madi: Ditiragalo tša go swana le go kgaola motho hlogo le go hlaba motho ka lerumo ke ditiragalo tša masetlapelo tšeo di sa swanelago go ba gona.

Barutwana ba ka bolela ka fao ntwaga ya Namele le Tlhakolane e ka efogwago go šitiša papalego. Mohlala: Go ka dirišwa enke ye khubedu go laetša madi ao a tšwago go Namele.

[35]**GOBA****POTŠIŠO YA 4: DI ŠITILE PHAAHLA – SN Tseke**

4.1	4.1.1	Namele le Theepe ba be ba amogela pegog ya kopano ya maloko a taolo ya sekolo	(1)
	4.1.2	Kopanong ya taolo ya sekolo.	(1)

- 4.1.3 O ntlile ka thoko - O mmakaditše bogo le kobong - go reka thekgo ya motho ka ditseka/amogela šunya/go itia meetse a lala. (4)
- 4.1.4 A lethabo, o thabišwa ke gore Mohwiti o dumetše go ya go kgopelela Theepe sego sa meetse gaboLefagwana. (2½)
- 4.1.5 Ke tikologo ya sebjale re bona batho ba:
- (a) diriša tšhelete. (4)
- (b) bagolo ba gwerana le bana ba bannyane. (4)
- 4.1.6 Balekwa ba tla tšweletša dintlha tša go fapana. Mohlala: Moromiwa o a lebogwa. (2)
- 4.1.7 Ke tweša. O re mola a bona go senyega yena a tšhele mollo ka parafene. O hlohleletša Namele le Thepe go dira bobbe ka go ba tlišetša ditaba tša kopanong ya maloko a lekgotlataolo la sekolo. (3)
- 4.2 4.2.1 (a) Tihakolane o boditše Mašutša le Mokhuša gore ke yena a ngwaletšego barutwana lengwalo mabapi le ditšhelete tša sekolo. (3)
- (b) Gore a ka lahlegelwa ke mošomo.
- (c) Tihakolane o phutše diphiri tša bona. (3)
- 4.2.2 - Ke sehvirihwiri.
- Bjalo ka mang le mang o na le go tšhoga.
- Ga a ipone molato.
- Ga a lahle mediro ye mebe.
- Ga a ithute go diphōšo tša gagwe. (Dintlha tše pedi fela) (4)
- 4.2.3 Moya wa ntwakgakgano/pherekano Namele o re o duma ntwak, (1½)
- 4.2.4 Ke sehloa, gobane thulano magareng ga Namele le Tihakolane ga e sa le sephiri, gape mang le mang o lemoga bohvirihwiri bja Namele. (4)
- 4.2.5 Ke thulano ya ntle, re bona ge go lwewa ka diatla go sa lwe ka dikgopolo. Thulano ya baanegwa. (2)
- 4.2.6 Taba ge le e rera le le ba bantši e ka se be sephiri/motho o swanetše go hlompha sephiri sa mošomong wa gagwe/motho yo mogolo a se ke a leka go dira sephiri le bana. (1)
- 4.2.7 Ke polelo ya mongwadi. Mohola ke go laela baanegwa seo ba swanetšego go se dira. (2)

[35]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA**POTŠIŠO YA 5: TŠA LEFASE GA DI FELE – MFC Matshela le ba bangwe****'Monna o bolawa ke seo a se Ilego'**

Balekwa ba tla tšweletša dintlha tše di latelago:

Thulano e bolela ka go thulana ga baanegwa ka dikgopolo goba ka nama, (mohl. go gebelana ka dingwathameratha) goba ge moanegwa a thulana le tikologo. Go na le mehuta ye mebedi ya dithulano, e lego thulanogare (maikutlo) le thulanontle (ntwa) Thulanogare e bolela ka thulano ye e tšwelelago ka gare ga moanegwa (maikutlo), mola thulanontle e hlaloša thulano gare ga baanegwa goba thulano gare ga moanegwa le tikologo ya gagwe. Thulano ya mathomo (ya go amana le molaetša wa sengwalo) ke mollwane magareng ga kalotaba le tšwetšopele. Ka go realo e bohlokwa ka ge e aroganya kalotaba le tšwetšopele. Tiro ye e hlohleletša thulano yeo e bitšwago phekgogo.

Thulano ke karolo ye bohlokwa ya thulaganyo ya ditiragalo tša sengwalo ka gobane e hlohleletša maatlakgogedi, se e lego phišegelo ya mmadi go balela sengwalo pele le pele. Ka tsela yeo ditiragalo tša sengwalo di rulagantšwe ka dithulano tša go fapafapana. Dithulano tša ka morago ga kalotaba di bitšwa tšwetšopele. Thulano ye kgolo (yeo mmadi a e balelago go hwetša tharollo ya ditaba) e bitšwa sehloa/sehlwa.

Bjale go yo latela dithulano tša kanegelokopana ye:

- **Barutwana le hlogo ya sekolo:** barutwana ba opela ba lebantše kantorong go yo raka Motangtang.
- **Motangtang le barutwana:** barutwana ba tlaiša Motangtang kantorong, ba mo kgopela motšoko ka ge a be a tšhogile.
- **Kgankga le morutišigadi Lamola:** Morutišigadi Lamola o re ke ka lebaka la eng barutwana ba sa latele ditsela tša maleba go tliša dillo tša bona go hlogo ya sekolo.
- **Kgankga le hlogo:** Kgankga o botša hlogo gore ga go mo ba yago pele Motangtang a sepela.
- **Barutwana le maphodisa:** Barutwana ba fošana ka maswika le maphodisa morago ga gore barutwana ba phume kotase ya Motangtang.
- **Kgankga le maphodisa:** Morago ga gore lephodisa le wiše sethunya, Kgankga o lekile go se topa eupša a palelwa morago lephodisa la mo kitimiša.

Tše le dintlha tše dingwe tše barutwana ba tla di fago go fihlela ge Kgankga a bolawa.

(Tše ke tlhahlo fela, dintlha tša maleba di tla amogelwa)

Diteng = 25.

Tlhamego = 5

Polelo = 5.

[35]

GOBA

POTŠIŠO YA 6: TŠA LEFASE GA DI FELE – MFC Matshela le ba bangwe***O swere jackpot le Ngwetši ya MmaMoraka***

- 6.1 6.1.1 Ke potšišo ye e nago le karabo - E godiša ditaba tšeo di tsebjago gore di be le maatlakgogedi. E tšweletša maikutlo a mongwadi. (2)
- 6.1.2 Tikologo ya sebjale.
Bafsa ba ithabiša mafelong a go etša dilontšeng.
Go aparwa diaparo tša go swana le dithaete. (2)
- 6.1.3 Leponapona - go se apare/ke go ba sekwele.
Go hlapa ka mare - go hloka meetse a go lekana a go hlapa. (4)
- 6.1.4 Boitshwaro bja go se loke bjo bobo. (2)
- 6.1.5 - O hloile basadi ba go apara marokgo.
- Ga a kgotsofatšwe ke selo (o re ngwetši ya gagwe e apea dipotsa) (4)
- 6.1.6 Ee, kanegelokopana ye e bolela ka yena go tloga mathomong go fihla mafelelong/Ditiragalo tša kanegelokopana ye di theilwe godimo ga gagwe. (2½)
- 6.1.7 Maikutlo a go sola maitshwaro a ngwetši.
Ga a kwane le gore ngwetši e apare marokgo lapeng la gagwe. (1)
- 6.2 6.2.1 (a) ... tsena ka lešoba la nalete - a timelela/a se sa bonagala
(b) ... motho wa kgobe - o imile. (4)
- 6.2.2 Ke molaodiši goba mongwadi (1)
- 6.2.3 Thulano ya ka ntle: Selina o omana le Tallboy. (2½)
- 6.2.4 Ke tšwetšopele, go tloga mo Selina o tšwela pele ka tša marato le monna wa lephodisa. (3)
- 6.2.5 Ke potšišoretoriki. Leswao le gatelela karabo yeo e tsebjago. (2)
- 6.2.6 Maswabi/ pefelo.
O feletšwa tšhelete ke banna a ba a hloka le seeta sa go ya sekolong. (2)
- 6.2.7 Boitshwaro bjo bobotse/Banna ba tshepagalele malapa a bona/Go ratana le motho yo a nyetšego go na le ditlamorago tša go se loke. (2)
- 6.2.8 Ga a itshware bjalo ka mosadi ka go ratana le banna bao ba nyetšego.
Ga a itlhomphe ka go ratana le mang le mang. (1)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA C: 35**

KAROLO YA D: THETO**DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – Prof DM Kgobe****POTŠIŠO YA 7****Tebatšo – Dr MA Makgopa**

- 7.1 Go laetša kgarebe ye botse/Go laetša bobotse bja kgarebe.
Kgarebe ya go kgahla moratiwa wa yona.
Kgarebe ya mantšu a mabose. (3)
- 7.2 Ganong go tšwa gauta - lentšu la gagwe le a hlokwa ebile ke le lebose la go thabiša/gauta e emela mantšu a mabose.
Motho yo mobotse se wa nko ya go ema.
Go etša boramošweu – ya nko ya lenono (2)
- 7.3 - ka go nanabetša: go sepela ka go tsatsela (2)
- nko ya lenono: nko ya go ema thwii/ya go ba le ntlha/nko ye telele (2)
- 7.4 Thetotumišo. Moreti o tumiša botse bja lekgarebe la gagwe. (2)
- 7.5 Eke o katse - Go fa seswantšho sa ka moo Tebatšo a bego a sepela ka gona.
Etša ya boramošweu - Go laetša sebopego sa Tebatšo. (2)
- 7.6 Poeletšothomi 'O nkgahlile' methalothetong ya 1 le 2 le 'ke rile'.
E gatelela le go tlemaganya dikgopolo. (2)
- 7.7 Maikutlo a go kwa bose/lerato.
O kgahlwa ke go mo lebelela.
O kgahlwa ke gore o bolela naye gabotse. (2½)
[17½]

GOBA**POTŠIŠO YA 8****Go pokolo – OK Matsepe**

- 8.1 'nna' mothalothetong wa 5, 6 le 7
'ke' mothalothetong wa 5, 6 le 9. (2)
- 8.2 yo ke hlatswegilego - yo a naganago dilo tša go loka/sekriste/Mogopolo wa go pholološwa. (2)
- O phate ya Yomogolo - boikokotlelo/boithekgo/o lehlotlo. (2)
- 8.3 Retoriki - E gatelela polelo ye e tsebjago ka tsela ya kgogedi. (2)

- 8.4 Tirišo ya sekai: Sefapano mokokotlong wa pokolo se emela:
- Se šupa bokriste. (3)
- 8.5 A ke go amogetše/le nna o tla mpona (2)
- 8.6 Thuto ke tumelo ya Sekriste. (2½)
- 8.7 Sonete - e na le tshwantšho, tirišo. (2)
[17½]

GOBA**POTŠIŠO YA 9****Matete a lefase – NS Puleng**

- 9.1 Thetotumišo. (2)
- 9.2 Mothofatšo.
Legodimo le kgabišwa ke dinaledi bošego, mola letšatši le kgabiša mosegare. (3)
- 9.3 9.3.1 Poeletšothomi ya senoko - 'Di'.
9.3.2 Poeletšothomi ya modumo - 'K' le 'M' (2)
- 9.4 Kgopolo mabapi le ditiro tše dibotse tša Modimo e tšwetšwa pele mothalothetong wa bobedi. (2)
- 9.5 neana bokoloti – go akgolana.
khuta ka thaba - go sobela ga letšatši/go dikela ga letšatši. (4)
- 9.6 Ga go yo a nago le maatla go feta Modimo. (2)
- 9.7 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala: A go nyama/A manyami le letšhogo.
- Lehu le tliša manyami le letšhogo. (2½)
[17½]

GOBA**POTŠIŠO YA 10****Motsemollakoma – NS Puleng**

- 10.1 Mothofatšo, Motsemollakoma o bapetšwa le motho yo a hlokometšego batho. (2)
- 10.2 Balekwa ba tla tšweletša dikgopolo tša go fapana.
Mohlala:
- Bohlokwa bja Gauteng/Motsemollakoma. (4)

- 10.3 tsene maleng a naga - ba šoma meepong (2)
ba ikgaša phoka di sa wele - ba ya mošomong e sa le mesong/ba tsogela medirong. (2)
- 10.4 Poeletšo ya
• lentšu 'Bangwe'
• senoko 'Go'/'Ba'.
Go tšweletša kgatelelo/Go tlemaganya dikgopolo. (2)
- 10.5 Thetotumišo -Go tumišwa Motsemollakoma ka ge o phuthile batho ba merafe yohle. (2)
- 10.6 Ke kgopolo ka gobane ga se polelo ya mehleng. (1½)
- 10.7 E laetša gore sereto ga se sa felela/E laetša tlogelo. (2)
[17½]

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 35
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70

RUBRIKI YA GO SWAYA POTŠIŠO TŠE TELELE**Hlokomela phapano meputsong ye e abelwago diteng, tlhamego le polelo**

DIKHOUTO LE KABO YA MEPUTSO.		Diteng [25] Tlhathollo ya sererwa. Botebo bja ngangišano, phahlelo le kwešišo ya mošomo wo o lebeletšwego.	Kabo ya meputso	Sebopego le polelo (10) Sebopego, kelelo ya dikgopolo le tlhagišo. Polelo, segalo le setaele tše di dirišitšwego taodišong.
Khouto 7 80–100%	Bokgoni bjo bobotse go fetiša. 20–25 meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Tlhathollo ye e tebilego ya sererwa, dintlha ka moka tša sererwa di šomišitšwe ka botlalo. - Karabo ye botse go fetiša (90+: karabo ye botse go fetiša). - Dikahlaahlo tša go fapana di hlatselwa go tšwa sengwalong. - Kwešišo ye botse go fetiša ya mohutangwalo le sengwalo 	Bokgoni bjo bobotse go fetiša 8–10 meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Sebopego sa go logagana. - Matseno le thumo tše di nepagetšego. - Dikahlaahlo tše di hlamegilego tša go godišwa ka tsela ye e hlakilego. - Polelo, segalo le setaele tše di kwagalago tša go kgahliša gape tše di nepagetšego.
Khouto 6 70–79%	Bokgoni bjo bobotse kudukudu. 17½–19½ meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Tlhathollo ya sererwa ke ya bokgoni bjo bobotse kudukudu. Dintlha ka moka tša sererwa di šomišitšwe ka tshwanelo. - Karabo e na le dintlha ka moka. - Dikahlaahlo tša go kwagala di filwe, di thekgwa gabotse go tšwa sengwalong. - Kwešišo ye botse kudu ya mohutangwalo le sengwalo. 	Bokgoni bjo bobotse kudukudu 7–7½ meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Taodišo ya go hlamega gabotse. - Matseno le thumo tše di lokilego. - Dikahlaahlo le tsela ya go ahlaahla ye go lego bonolo go e latela. - Polelo, segalo le setaele tše di nepagetšego tša go go swanela morero. - Tlhagišo ye maleba.
Khouto 5 60–69%	Bokgoni bjo bobotse kudu. 15–17 meputso	<ul style="list-style-type: none"> - O laetša kwešišo ebile o hlatholotše sererwa gabotse kudu. - Karabo e na le dintlha tša go lekanela. - Dikahlaahlo tša go kwagala di filwe, fela ga se tša fahlelelwa ka moka ka mo go swanetšego. - Go na le bohlatse bja kwešišo ya mohutangwalo le sengwalo. 	Bokgoni bjo bobotse kudu 6–6 ½ meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Sebopego sa go hlaka le kelelo ye botse. - Matseno, thumo le tše dingwe tša ditemana di beakantšwe ka go logagana. - Kelelo ya dikahlaahlo e ka latelega. - Ka bontši polelo, segalo le setaele ke tše di nepagetšego.

DIKHOUTO LE KABO YA MEPUTSO.		Diteng [25] Tlhathollo ya sererwa. Botebo bja ngangišano, phahlelo le kwešišo ya mošomo wo o lebeletšwego.	Kabo ya meputso	Sebopego le polelo (10) Sebopego, kelelo ya dikgopolo le tlhagišo. Polelo, segalo le setaele tše di dirišitšwego taodišong.
Khouto 4 50–59%	Bokgoni bja go kgotsofatša. 12½–14½ meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Tlhathollo ya sererwa ke ya magareng fela dintlha ga se tša šomišwa ka moka ka botlalo. - Dintlha tše dingwe tše dibotse di thekga sererwa. - Dikahlaahlo tše dingwe di a hlatselwa le ge bohlatse bo sa kgotsofatše. - Kwešišo ya motheo ya mohutangwalo le sengwalo. 	Bokgoni bja go kgotsofatša 5–5½ meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Ponagalo ye nyenyane ya sebopego. - Taodišo e hloka sebopego sa maleba sa go elela dikgopolo le go logagana. - Diphošwana tše mmalwa tša polelo, ka bontši segalo le setaele ke tša maleba. Tlhamo ya ditemana e nepagetše.
Khouto 3 40–49%	Bokgoni bja go lekanela. 10–12 meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Ke tša mehleng kudu, teko ya go se kgotsofatše ya go leka go araba dipotšišo. - Botebo bjo bonnyane bja kwešišo phetolong ya sererwa. - Dikahlaahlo ga di kgotsofatše ebile di fahlelwa gannyane go tšwa sengwalong. - Baithuti ga se ba kwešiša mohutangwalo le sengwalo ka botlalo. 	Bokgoni bja go lekanela 4–4½ meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Sebopego se laetša boipeakanyetšo bja go fošagala. - Dikahlaahlo tša go se kwešišege. - Ponagalo ya diphošo mo polelong. Segalo le setaele ga se di nepagale go ya le morero wa go ngwalela dithuto. - Tlhamo ya ditemana e fošagetše.
Khouto 2 30–39%	Bokgoni bja go išega. 7½–9½ meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Kwešišo ya go fokola ya sererwa. - Dikarabo di a ipušeletša, nako ye nngwe di tšwele tseleng. - Dikahlaahlo ga se tša go tsenelela, tlhathollo e fošagetše/Dikahlaahlo ga di thekgwe go tšwa sengwalong. - Kwešišo ya go fokola ya mohutangwalo le sengwalo. 	Bokgoni bja go išega. meputso 3–3½	<ul style="list-style-type: none"> - Tšweletšo ya bošaedi le tlhokego ya peakanyo ya sebopego e palediša kelelo ya dikahlaahlo. - Diphošo tša polelo le setaele se se fošagetšego di šira mošomo wo go ba wo o sa atlegago. Segalo le setaele ga se tša lebana le morero wa dingwalwa tša thuto. - Tlhamo ya ditemana e fošagetše.
Khouto 1 0–29%	Bokgoni bja go hlaelela. 0–7 meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Go gongwe dikarabo di nyalelana le sererwa fela go boima go latela dikahlaahlo goba di tšwele tseleng ka bontši. - Teko ya go fokola ya go araba dipotšišo. Dintlha tše nnyane tša maleba ga se tša fahlelwa go tšwa go sengwalo. - Kwešišo ya go fokola ya mohutangwalo le sengwalo. 	Bokgoni bja go hlaelela 0–2½ meputso	<ul style="list-style-type: none"> - Go boima go lemoga hlogo ye go rerwago ka yona. - Ga go taetšo ya sebopego ye e beakantšwego goba sa go kwešišega. - Polelo e fošagetše, setaele le segalo ga se tša maleba. - Ga go ditemana tše di logaganego.